

باسمه تعالی

استفتائات تسهیلات بانکی^۱

• امام خمینی

۱- در قراردادادن منفعت و حرمت آن فرقی نیست بین اینکه هنگام گرفتن قرض، طرفین تصریح به آن کنند، یا بر اساس قانونی که بانک برای خود مقرر کرده، دادن و گرفتن قرض را انجام دهند، بنابراین اگر قانون بانک برای عموم صاحب سپرده‌ها این است که به آنان فلان مبلغ سود بدهد و یا از کسانی که از بانک قرض می‌گیرند، فلان مبلغ سود بستانند و دادوستد قرض بر اساس این قانون صورت بگیرد، قرض صحیح و آن سود، حرام است.^۲

۲- اگر در مورد خاصی فرض شود که دادن و گرفتن قرض بر اساس شرط داشتن سود نباشد و گیرنده قرض، خودش چیزی اضافه بر آنچه گرفته بدهد، گرفتن آن جایز است.^۳

۳- در کارهای رهنی بانک‌ها، اگر قرض‌دادن برای مدتی، با شرط منفعت معین و گرفتن رهن در مقابل آن، صورت گیرد تا اگر در رأس مدت مقرر قرض خود را نپرداخت، قرض‌دهنده مال او را بفروشد و از بهای آن طلب خود را بردارد، در این صورت هم اصل قرض صحیح است و هم گرفتن رهن و لکن اشتراط سود و زیادی باطل است و گرفتن آن برای قرض‌دهنده جایز نیست. بلکه اگر واقعاً عنوان حق‌العمل را داشته باشد و حيله‌ای برای فرار از ربا نباشد، گرفتن آن اشکالی ندارد و اما اگر از قبیل بیع سلف (پیش‌خرید غله مثلاً) باشد به اینکه دویست اسکناس چند ماه بعد را به بیع سلف به صد اسکناس نقد بفروشد و خریدار که یا تاجر است و یا بانک بگوید به شرطی می‌خرم که وثیقه‌ای نزد من بگذاری و مرا وکیل کنی در اینکه اگر در رأس مدت، دویست اسکناس را ندادی، وثیقه تو را بفروشم و از بهای آن طلب خود را بردارم، نه این بیع صحیح است و نه آن رهن و نه آن وکالت، چه اینکه اشتراط زیادی، به تصریح باشد و یا به قرارداد ضمنی و ارتکازی. (نظیر قانون بانک که هر کسی می‌داند قرار معامله آن چه بگویی و چه نگویی اینچنین است).^۴

^۱ . کلیه دیدگاه‌های مراجع معظم تقلید که در این نوشتار بیان شده است از کتاب «معاملات بانکی از منظر مراجع تقلید» نوشته حجت‌الاسلام والمسلمین سید عباس موسویان نقل گردیده که توسط انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی چاپ شده است. لازم به ذکر است در این نوشتار، نظرات مراجع تقلید به صورت مختصر بیان شده است؛ از این رو جهت دریافت اطلاعات تفصیلی به اصل کتاب مراجعه فرمایید.

۲- امام خمینی، ترجمه تحریرالوسیله، جلد ۴، مسائل مستحدثه، بانک‌ها، مسئله ۴.

۳- امام خمینی، ترجمه تحریرالوسیله، جلد ۴، مسائل مستحدثه، بانک‌ها، مسئله ۵.

۴- امام خمینی، ترجمه تحریرالوسیله، جلد ۴، مسائل مستحدثه، بانک‌ها، مسئله ۱۲.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

۴- بنده با چند نفر دیگر اقدام به ایجاد یک کارخانه تولیدی کرده‌ایم که در بدو امر فکر می‌کردیم با وجه موجود می‌توانیم آن را به اتمام برسانیم، ولی به علت گرانی، مجبوریم که برای ادامه و اتمام کار، از بانک وام بگیریم، واقف هستید که بانک‌ها هم روال کارشان این طور است که مثلاً برای یک میلیون تومان وام در سال، ۱۰۰ هزار تومان بهره حساب می‌کنند، بعداً یک میلیون و ۱۰۰ هزار تومان را در ۱۱۰ قسط ۱۰ هزار تومانی، ماه به ماه، اصل و فرع را با هم می‌گیرند، ضمناً با هر یک از رؤسای بانک در مورد مصالحه حرف زده‌ام، می‌گویند ما نماینده تام‌الاختیار نیستیم و چنین قانونی برای مصالحه نداریم. اینک با توجه به مطالب فوق آیا شرعاً راهی برای وام گرفتن هست؟

جواب: اصل وام گرفتن اشکال ندارد ولی قصد دادن بهره حرام است و وام‌گیرنده، به منظور تخلص از حرام، می‌تواند قصد دادن بهره را نکند، اگر چه بداند که بهره را به هر صورت از او خواهند گرفت و در هر صورت اصل قرض صحیح است و وام دریافتی را مالک می‌شود.^۱

۵- شخصی از بانک برای خرید منزل یا تعمیر منزل مسکونی، وامی می‌گیرد ولی به عللی، آن وام برای منظورهای فوق مصرف نمی‌شود و وام‌گیرنده پول را در حساب پس‌انداز خودش می‌گذارد. حال با توجه به اینکه بانک حدود ۴ درصد بابت کارمزد و بهره روی وام کشیده است و اکنون هم که وام‌گیرنده، پول وام را به حساب پس‌انداز خودش در همان بانک گذاشته است، بانک مبلغی به عنوان بهره به صاحب پول پرداخت می‌کند، این مسئله از نظر شرعی چه حالتی دارد؟ (بهره‌ای که بانک گرفته است، به این وسیله پس گرفته می‌شود.)

جواب: بیش از مبلغی که به بانک می‌دهد، حق ندارد از بانک بگیرد.^۲

۶- اگر اصل پولی را که مضارب به عامل می‌دهد، توسط عامل یا شخص ثالث تضمین شود، یعنی احتمال خطر نسبت به اصل مبلغ مضاربه منتفی گردد، مضاربه صحیح است؟

جواب: اگر تضمین به نحو ضمان عقدی باشد، صحیح نیست؛ ولی اگر با عقد بیمه یا به طور شرط در ضمن عقد قرارداد شود که خسارت وارده بر مالک را جبران کند، مانع ندارد.^۳

۷- آیا در حرمت بهره و رباخواری فرقی بین افراد و اشخاص و مؤسسات دولتی و ملی هست یا خیر؟ و در نتیجه اگر بدهکار، اصل بدهی را که به مؤسسات و بانک‌های دولتی دارد، بپردازد، بهره آن را هم ضامن است یا خیر؟
جواب: فرقی در بین نیست و گیرنده قرض، بهره را ضامن نیست.^۴

۱- امام خمینی، استفتانات، جلد ۲، سؤال ۱۴۵.

۲- امام خمینی، استفتانات در دست انتشار.

۳- امام خمینی، استفتانات در دست انتشار.

۴- امام خمینی، استفتانات، جلد ۲، سؤال ۱۳۰.

• آیت‌اله خوئی

۱- وام گرفتن از بانک‌های شخصی و وام‌دادن به آنها که در آن شرط سود و فایده شده باشد، جایز نیست و ربا و حرام است، ولی می‌توان با انجام دادن عملی که ذیلاً اشاره می‌شود، از ارتکاب به حرام و از ابتلا به ربا دور شد و آن اینکه شخصی که می‌خواهد وام بگیرد، کالا و جنسی را از بانک و یا وکیل او به نسبت معینی (۱۰ درصد یا ۲۰ درصد) از قیمت بازار گران‌تر بخرد، به شرط اینکه بانک، مبلغ مورد تقاضای او را تا مدت معینی به او قرض دهد و یا اینکه کالا و جنسی را به بانک یا وکیل او به کمتر از قیمت بازار به نسبت معینی بفروشد، به شرط اینکه بانک، مبلغ مورد تقاضای او را قرض دهد و همین‌طور در عکس قضیه، اگر بخواهد وام به بانک دهد، بانک کالا و جنسی را بیشتر از قیمت بازار از او بخرد به شرط اینکه مبلغ مورد نظر را به بانک قرض دهد یا اینکه کالا و جنسی را به کمتر از قیمت بازار، بانک به او بفروشد به شرط اینکه مبلغی را تا مدت معینی به بانک قرض دهد و با این کار می‌توان از ربا دور شد. اما فروختن مبلغی به ضمیمه چیزی به مبلغ بیشتری تا مدت معینی، مانند اینکه ۱۰۰ تومان را به ضمیمه یک قوطی کبریت و یا یک عدد استکان مثلاً بفروشند به ۱۱۰ تومان به مدت دو یا سه ماه یا بیشتر، جایز نیست و این عمل در واقع همان وام‌دادن با سود است که به صورت خرید و فروش انجام می‌شود.^۱

۲- قرض گرفتن از بانک‌های دولتی در صورتی که شرط سود و فایده در آن شده باشد، جایز نیست، ربا و حرام است و فرق نمی‌کند که قرض با وثیقه بوده باشد یا بدون وثیقه، و وثیقه سند ملکی باشد یا اسناد اعتباری مانند سفته و غیره، ولی چنانچه پول را به عنوان مجهول‌المالک و با اجازه حاکم شرع یا وکیل او گرفته باشند، نه به عنوان قرض، جایز است و اشکال ندارد و اینکه می‌داند که بانک اصل پول و سود آن را به طور الزام از او خواهد گرفت، اشکالی در جواز تصرف در آن ایجاد نمی‌کند و اگر نتواند از دادن آن خودداری کند، پرداخت آن نیز جایز است.^۲

۳- کسی که حساب جاری در بانکی دارد و پولی در بانک گذاشته، حق دارد که هر مبلغی که بخواهد و بیشتر از موجودی او نباشد، از بانک برداشت کند. بلی گاهی بانک اجازه می‌دهد که مشتری او مبلغ معینی با نداشتن موجودی در حساب، برداشت کند و این بر حسب اعتمادی است که به مشتری خود دارد و این را برداشت آزاد می‌نامند و بانک برای این مبلغ فایده می‌گیرد. آیا جایز است که بانک این فایده را بگیرد؟

جواب: ظاهراً بلکه قطعاً گرفتن این فایده جایز نیست برای اینکه فایده‌ای است برای قرض و آن رباست ولی بنا بر آنچه در اول مسائل بانکی گفته شد، چنانچه به یکی از آن عناوین شرعی تطبیق کند، مانعی ندارد بلکه می‌توان گفت که

۱- آیت‌اله خوئی، توضیح‌المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۱.

۲- آیت‌اله خوئی، توضیح‌المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۴.

گرفتن این فایده صحیح می‌باشد.^۱

• آیت‌اله گلبایگانی

۱- در ممالک غیراسلامی که معاملات بازرگانی وابسته به بانک‌ها می‌باشد، هر گاه به کسی وام دهند، طبق قوانین بانکی، از وام‌گیرنده بهره می‌گیرند. آیا وام‌گرفتن از این بانک‌ها جایز است یا نه؟
جواب: اگر مقصود از ممالک غیراسلامی، ممالکی باشد، که ساکنین آنها کفارند، گرفتن ربا هم از بانک‌های آنها عیبی ندارد و اگر مقصود، ممالکی است که اهالی آنها مسلمان‌اند ولی حکومت‌های آنها ملتزم به احکام اسلام نیستند، گرفتن سود از بانک‌های آنها ربا و حرام است ولی اگر پول به قصد محفوظماندن در آن بانک‌ها گذاشته شود و قصد معامله ربایی نداشته باشد و خود بانک مبلغی زیاده بدهد، ظاهراً خالی از اشکال است و پرداخت ربا مطلقاً به مسلمان و کافر حرام است.^۲

۲- آیا می‌توان با رئیس شعبه بانک، عوض معامله ربوی، بیع شرط کرد یا نه؟
جواب: در صورتی که مدعی اذن از مافوق که صاحب اختیار است باشد، قول او حجت است و معامله بیع شرط صحیح است.^۳

۳- بانک‌های قرض‌الحسنه قانونی دارند که اگر کسی مبلغی به عنوان سپرده ثابت در بانک بگذارد، بعد از مدتی دو برابر آن پول به او وام می‌دهند، به مدت دو برابر مدتی که پولشان به عنوان سپرده ثابت در آنجا بوده است؛ تنها مشروط به اینکه پولش را تا پرداخت آخرین قسط وام دریافت ننماید. حکمش چیست؟ بیان فرمایید.
جواب: در فرض مسئله، اگر قرض‌گیرنده قبلاً مبلغ معینی را به بانک می‌دهد (البته این عمل، قرض‌دادن به بانک است) به شرط آنکه بعد از مدتی، بانک مثلاً دو برابر به او قرض دهد، این قرض‌دادن به بانک ربا و حرام است و بانک هم که بعد از دو ماه به شخص مزبور قرض می‌دهد، اگر شرط کند که باید قرض‌گیرنده پولی که قبلاً به بانک داده تا مدت معینی از بانک نگیرد- مثلاً تا قسط آخر دین خود را پرداخت کند- این قرض هم ربا و حرام است؛ به علاوه، نسبت به مقداری که وام‌گیرنده قبلاً در بانک گذاشته تهاتر قهری می‌شود یعنی ذمه قرض‌گیرنده نسبت به زاید بر مقدار پولی که در بانک دارد، مشغول می‌شود نه نسبت به تمام آنچه به عنوان قرض می‌گیرد. (پرداخت اضافی قرض‌گیرنده بدون شرط و تبانی).^۴

۱- آیت‌اله خوبی، توضیح المسائل، مسائل متفرقه، مسئله ۱۷.

۲- آیت‌اله گلبایگانی، مجمع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۳۳.

۳- آیت‌اله گلبایگانی، مجمع‌المسائل، جلد ۲، سؤال ۲۱۷.

۴- آیت‌اله گلبایگانی، مجمع‌المسائل، جلد ۲، سؤال ۲۲۲.

• آیت‌اله خامنه‌ای

۱- بعضی از بانک‌ها برای تعمیر خانه‌ای که دارای سند رسمی است، وامی را به عنوان «جُعَاله» می‌دهند به این شرط که گیرنده وام هم، بدهی خود را همراه با چند درصد اضافه در مدت مشخصی به صورت اقساط بپردازد، آیا وام گرفتن به این صورت شرعاً جایز است؟ چگونه در آن، جُعَاله تصور می‌شود؟

جواب: اگر این مبلغ به عنوان قرض برای تعمیر خانه در اختیار صاحب آن قرار بگیرد، جُعَاله بودن آن معنا ندارد و شرط زیاده هم در قرض جایز نیست، هر چند اصل قرض در هر صورت صحیح است ولی مانعی ندارد که صاحب خانه برای بانک در تعمیر خانه، جُعَل (عوض) قرار دهد که در این صورت جُعَل (عوض) خصوص آنچه که بانک برای تعمیر خانه مصرف کرده نیست، بلکه مجموع چیزی است که بانک آن را در قبال تعمیر خانه به طور قسطی مطالبه می‌کند. ۱

۲- در صورتی که بانک‌ها برای دادن وام شرط کنند که وام‌گیرنده، مبلغی اضافی بپردازد، آیا مکلف برای گرفتن چنین وامی باید از حاکم شرع یا وکیل او اذن بگیرد؟ آیا گرفتن این وام در صورت عدم ضرورت و نیاز، جایز است؟

جواب: اصل وام گرفتن مشروط به اذن حاکم شرع نیست، حتی اگر از بانک دولتی باشد و از نظر حکم وضعی صحیح است، هر چند ربوی باشد، ولی در صورت ربوی بودن، گرفتن آن از نظر تکلیفی حرام است چه از مسلمان گرفته شود یا از غیرمسلمان و چه از دولت اسلامی بگیرد یا از دولت غیراسلامی، مگر آنکه به حدی مضطر باشد که ارتکاب حرام را مجاز کند و گرفتن وام حرام هم با اذن حاکم شرع حلال نمی‌شود، بلکه اذن او در این رابطه موردی ندارد ولی شخص می‌تواند برای اینکه مرتکب حرام نشود، پرداخت مبلغ اضافی را قصد نکند، هر چند بداند که آن را از او خواهند گرفت و جواز گرفتن وام در صورتی که ربوی نباشد، اختصاص به حالت ضرورت و نیاز ندارد. ۲

۳- آیا معاملات بانک‌های جمهوری اسلامی ایران محکوم به صحت هستند؟ خرید مسکن و غیره با پولی که از بانک‌ها گرفته می‌شود، چه حکمی دارد؟ غسل کردن و نماز خواندن در خانه‌ای که با این قبیل پول‌ها خریداری شده چه حکمی دارد؟ و آیا گرفتن سود در برابر سپرده‌هایی که مردم در بانک می‌گذارند، حلال است؟

جواب: به طور کلی، معاملات بانکی که بانک‌ها بر اساس قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی و مورد تأیید شورای محترم نگهبان انجام می‌دهند، اشکال ندارد و محکوم به صحت است و سود حاصل از به‌کارگیری سرمایه بر اساس یکی از عقود صحیح اسلامی، شرعاً حلال است، لذا در صورتی که گرفتن پول از بانک برای خرید مسکن و مانند آن تحت عنوان

۱- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۶۳۰.

۲- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۱۲.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

یکی از آن عقود باشد، بدون اشکال است ولی اگر به صورت قرض ربوی باشد، هر چند گرفتن آن از نظر حکم تکلیفی حرام است، ولی اصل قرض از نظر حکم وضعی صحیح است و آن مال، ملک قرض گیرنده می شود و جایز است در آن و در هر چیزی که با آن می خرد، تصرف نماید.^۱

۴- آیا بهره‌ای که بانک‌های جمهوری اسلامی از مردم در برابر وام‌هایی که به آنان برای اموری مانند خرید مسکن و دامداری و کشاورزی و غیره می‌دهند، مطالبه می‌کنند، حلال است؟

جواب: اگر این مطلب صحیح باشد که آنچه که بانک‌ها برای ساخت یا خرید مسکن و امور دیگر به مردم می‌دهند به عنوان قرض است، شکی نیست که گرفتن بهره در برابر آن شرعاً حرام است و بانک حق مطالبه آن را ندارد، ولی ظاهر این است که بانک‌ها آن را به عنوان قرض نمی‌دهند بلکه عملیات بانکی از باب معامله تحت عنوان یکی از عقود معاملی حلال مثل مضاربه یا شرکت یا جعاله یا اجاره و مانند آن است. به طور مثال، بانک با پرداخت قسمتی از هزینه ساخت خانه در ملک آن شریک می‌شود و سپس سهم خود را با اقساط مثلاً بیست‌ماهه به شریک خود می‌فروشد و یا آن را برای مدت معینی و به مبلغ خاصی به او اجاره می‌دهد. در نتیجه این کار و سودی که بانک از این قبیل معاملات به دست می‌آورد، اشکال ندارد و این نوع معاملات ارتباطی با قرض و بهره آن ندارند.^۲

۵- بعد از آنکه بانک مبلغی را برای مشارکت در پروژه‌ای به من وام داد، نصف آن را به دوستم داده و با او شرط کردم که همه بهره بانکی آن وام را بپردازد، آیا در این رابطه چیزی بر من واجب است؟

جواب: اگر بانک این مبلغ را برای سهام‌شدن و مشارکت با وام‌گیرنده در طرح خاصی که معین کرده است، داده باشد، کسی که وام را دریافت می‌کند، حق ندارد آن را برای کار دیگری مصرف نماید، چه رسد به اینکه آن را به کسی قرض بدهد. بلکه آن پول نزد او امانت است و باید آن را در موردی که مشخص شده، مصرف نماید و یا عین آن را به بانک برگرداند.^۳

۶- شخصی با اسناد جعلی مبلغی را از بانک به عنوان مضاربه دریافت کرده به این شرط که بعد از مدتی، اصل پول و بهره آن را به بانک بپردازد، آیا در صورت عدم اطلاع بانک از جعلی بودن اسناد، این مبلغ، قرض محسوب می‌شود و بهره‌ای هم که وام‌گیرنده به بانک می‌دهد، در حکم رباست؟ و در صورتی که بانک با علم به جعلی بودن اسناد، آن مبلغ را به او بپردازد، چه حکمی دارد؟

۱- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۲۲.

۲- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۲۳.

۳- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۲۴.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

جواب: اگر انجام عقد مضاربه توسط بانک مشروط به صحت اسنادی باشد که عقد بر اساس آنها منعقد شده، عقد مذکور با فرض جعلی بودن اسناد، باطل است و در نتیجه، مبلغ دریافت شده از بانک قرض نیست همان طور که مضاربه هم نیست بلکه از جهت ضمان، حکم مقبوض به عقد فاسد را دارد و همه سود تجارت با آن متعلق به بانک است؛ این حکم در صورتی است که بانک، جهل به وضعیت داشته باشد. ولی اگر بانک از جعلی بودن اسناد آگاه باشد، پولی که گرفته شده، در حکم غصب است.^۱

۷- مبلغی پول از بانک به عنوان مضاربه گرفتم، آیا جایز است از مال مضاربه برای خرید خانه استفاده کنم؟

جواب: سرمایه مضاربه امانتی از طرف مالک آن در دست عامل است و او حق ندارد تصرفی در آن کند، مگر برای تجارت با آن به همان صورتی که توافق کرده‌اند، در نتیجه اگر آن را به طور یک‌جانبه در کار دیگری مصرف نماید، در حکم غصب است.^۲

۸- کسی که سرمایه‌ای را از بانک برای تجارت گرفته است، به این شرط که بانک در سود با او شریک باشد، اگر این فرد در کار خود زیان کند، آیا بانک هم با او در خسارت شریک است؟

جواب: خسارت در مضاربه بر سرمایه و مالک آن وارد می‌شود و از محل سود جبران می‌گردد ولی اشکال ندارد که شرط کنند که عامل، ضامن تمام یا قسمتی از آن باشد.^۳

۹- اگر انسان مبلغی پول از بانک برای کار خاصی بگیرد، در صورتی که گرفتن آن برای این کار صوری باشد و هدف، به دست آوردن پول جهت مصرف در یکی از امور حیاتی دیگر باشد یا آنکه بعد از گرفتن پول تصمیم بگیرد که آن را در امور مهم‌تری مصرف نماید، این کار چه حکمی دارد؟

جواب: اگر دادن و گرفتن پول به عنوان قرض باشد، در هر صورتی صحیح است و آن پول، ملک قرض‌گیرنده می‌شود و مصرف آن در هر موردی که بخواهد، صحیح است، هر چند اگر شرط شده باشد که آن را در مورد خاصی مصرف کند، از نظر حکم تکلیفی، واجب است به آن شرط عمل نماید. ولی اگر دادن یا گرفتن پول از بانک مثلاً به عنوان مضاربه یا شرکت باشد، عقد در صورتی که صوری باشد، صحیح نیست. در نتیجه آن مبلغ در ملکیت بانک باقی می‌ماند و کسی که آن را گرفته، حق تصرف در آن را ندارد و همچنین اگر در عقدی که پول را به عنوان آن از بانک گرفته قصد جدی داشته

۱- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۲۵.

۲- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۳۱.

۳- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۳۲.

باشد، آن پول در دست او امانت است و جایز نیست آن را در غیر موردی که به آن منظور گرفته است، مصرف نماید.^۱

۱۰- شخصی مبلغی را از بانک برای مضاربه گرفته است و بعد از مدتی، اصل پول و سهم بانک از سود را به طور قسطی به بانک برگردانده است، ولی کارمندی که مسئول دریافت اقساط او بوده، آنها را برای خودش برمی‌داشته و به طور صوری اسناد را باطل می‌کرده و در برابر دادگاه هم، به این کار خود اعتراف کرده است، آیا هنوز پرداخت مال مضاربه بر عهده عامل است؟

جواب: اگر اقساط با رعایت شرایط و مقررات پرداخت پول به بانک، پرداخت شده باشند و اختلاس اموال بانک توسط آن کارمند، ناشی از تقصیر بدهکار در اجرای مقررات قانونی پرداخت بدهی نباشد، بعد از دادن اقساط، او ضامن چیزی نیست بلکه کارمندی که مرتکب اختلاس شده ضامن است.^۲

۱۱- شخصی مبلغی پول از بانک وام گرفته، بر این اساس که در ساخت خانه با او مشارکت کند، بعد از ساختن خانه، آن را نزد بانک در برابر حوادث بیمه کرده است، در حال حاضر قسمتی از خانه بر اثر نفوذ آب باران یا چاه خراب شده و تعمیر آن نیاز به صرف مبلغی پول دارد، ولی بانک در این زمینه مسئولیتی نمی‌پذیرد و شرکت بیمه هم پرداخت این خسارت را خارج از چارچوب قرارداد می‌داند، در این میان چه کسی ضامن و مسئول است؟

۱۲- در صورتی که گیرنده وام، قصد مصرف آن در مورد قرارداد را- که تعمیر خانه است- نداشته باشد، حکم وضعی و تکلیفی آن را بیان فرمایید.

جواب: اگر بانک وامی را برای کسی که می‌خواهد خانه‌اش را تعمیر کند، اختصاص داده، شخص دریافت‌کننده اگر قصد تعمیر منزل را ندارد، از همان ابتدا حق گرفتن چنین مبلغی را نداشته و مالک آن نمی‌شود و از تسهیلات بانکی باید در همان جهتی که تعیین شده استفاده کنند و در غیر آن جایز نیست.^۳

۱- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۳۶.

۲- آیت‌اله خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتائات، سؤال ۱۹۳۷.

۳- آیت‌اله خامنه‌ای، سایت اینترنتی، استفتائات جدید، استفتائات بانکی، وام و معاملات بانکی.

• آیت‌اله بهجت

- ۱- وام‌گرفتن از بانک‌ها در صورتی که در آن، شرط سود شده باشد، جایز نیست و ربا و حرام است.^۱
- ۲- کسی که می‌خواهد از بانک وام بگیرد، می‌تواند کالا و جنسی را از بانک و یا وکیل او به نسبت معینی، مثلاً ده درصد و یا بیست درصد از قیمت بازار گران‌تر بخرد؛ به شرط اینکه مبلغ مورد تقاضای او را تا مدت معینی به او قرض دهد.^۲
- ۳- فروختن مبلغی به ضمیمه چیزی، به مبلغ بیشتری تا مدت معینی، مانند اینکه صد تومان را به ضمیمه یک قوطی کبریت و یا یک عدد استکان، مثلاً به صد و ده تومان به مدت دو یا سه ماه یا بیشتر بفروشند، جایز نیست و این عمل در واقع همان وام‌دادن با سود است که به صورت خرید و فروش انجام می‌شود و حرام است.^۳
- ۴- قرض‌گرفتن از بانک‌ها در صورتی که شرط سود در آن شده باشد، جایز نیست و ربا و حرام است، و فرق نمی‌کند که قرض با وثیقه بوده باشد یا بدون وثیقه و سند ملکی باشد یا اسناد اعتباری مانند سفته و غیره.^۴
- ۵- چنانچه پول را به عنوان مجهول‌المالک و با اجازه حاکم شرع یا وکیل او از بانک‌ها گرفته باشد، نه به عنوان قرض، یعنی قصد و تصمیم پول‌دهنده و پول‌گیرنده متفاوت باشد، قرض‌گرفتن جایز است و اشکال ندارد و اینکه می‌داند بانک، اصل پول و سود آن را به طور حتمی از او خواهد گرفت، در جواز تصرف در آن پول اشکالی ایجاد نمی‌کند و اگر نتواند از دادن آن خودداری کند، پرداخت آن نیز جایز است.^۵
- ۶- آیا وام‌گیرنده می‌تواند برای صحت قرض، خود بهره درخواستی بانک را به بانک ببخشد؟
جواب: خیر، این راه‌حل نیست، مگر اینکه بانک در قبال بهره معین، جنسی هر چند کم‌بها را به شرط قرض بفروشد.^۶
- ۷- در برخی از صندوق‌های قرض‌الحسنه، هنگام پرداخت وام، به گیرنده وام از یک تا پنج درصد مبلغ وام را به عنوان کارمزد کم می‌کنند و بقیه را به وام‌گیرنده می‌دهند، به گونه‌ای که اگر وام‌گیرنده این عمل را نپذیرد، وام تعطیل می‌گردد. آیا این عمل صورت شرعی دارد؟
جواب: خیر، این همان رباست؛ مگر معامله شرعی‌ای در قبال کارمزد معین انجام گیرد، به شرط وام.^۱

۱- آیت‌اله بهجت، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۲۸۱.

۲- آیت‌اله بهجت، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۲۸۲.

۳- آیت‌اله بهجت، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۲۸۴.

۴- آیت‌اله بهجت، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۲۸۸.

۵- آیت‌اله بهجت، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۲۸۹.

۶- آیت‌اله بهجت، استفتائات، جلد ۳، سؤال ۳۹۸۶.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

۸- برخی از مؤسسات و بانکها، بر اساس قولنامه‌ها و قراردادهای وام‌هایی را به متقاضیان می‌دهند، آیا اگر کسی قولنامه و قراردادی صوری تنظیم کند و به این وسیله، وام دریافت کند، اشکال دارد؟
جواب: در فرض مشروعیت اصل وام، این کار باید طبق مقررات آن مؤسسه باشد.^۲

۹- برخی، با استفاده از امتیازات دیگران- که می‌توانند از بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری وام دریافت کنند- در قبال خرید حق آنان یا بدون خرید این حق، وام آنها را گرفته و اقساط آن را خود تقبل می‌کنند، آیا این عمل شرعاً جایز است؟

جواب: اگر وام ربوی است، شخص دیگر هم نمی‌تواند آن را بگیرد، وگرنه- در صورتی که با قرارداد وام‌دهنده منافات نداشته باشد- مانعی ندارد؛ هر چند مصالحه بر این حق در برابر مبلغی پول باشد.^۳

۱۰- در تمامی وام‌های پرداختی از سوی بانکها، قراردادهای منعقد، که مفاد معاملات اسلامی در آن رعایت شده باشد، مطالعه نمی‌شود و فقط وام‌گیرنده آن را امضا می‌نماید. حال، با توجه به عدم اطلاع از متن قرارداد، مسئله بهره بانکی آن درست است یا نه، و چه وضعیتی خواهد داشت؟
جواب: اگر معامله شرعی‌ای بین سود و چیزی واقع شود و در ضمن آن شرط شود که مبلغی به طرف قرض داده شود و همان مبلغ را برگرداند، بی‌اشکال است.^۴

• آیت‌اله تبریزی

۱- اشخاصی که از بانکها وام می‌گیرند، هنگام برگرداندن اصل وام باید درصدی را به عنوان بهره به بانکها بپردازند، آیا این بهره حلال است؟

جواب: اگر زیادی در قرض شرط شود، ربا و حرام است، و اگر معامله شرعی کرده باشند، مانعی ندارد، والله العالم.^۵

۲- وامی که بانکها به عنوان مضاربه در اختیار مردم قرار می‌دهند، چگونه است؟
جواب: چنانچه شرایط مضاربه را که در رساله آمده است، داشته باشد (مانند صرف سرمایه بانک در راه تجارت و تعیین حصه هر یک به نسبتی از سود و حساب ضرر بر سرمایه بانک نه عامل) و شخص در ضمن قرارداد با بانک شرط

۱- آیت‌اله بهجت، استفتائات، جلد ۳، سؤال ۳۹۸۷.

۲- آیت‌اله بهجت، استفتائات، جلد ۳، سؤال ۳۹۹۰.

۳- آیت‌اله بهجت، استفتائات، جلد ۳، سؤال ۳۹۹۱.

۴- آیت‌اله بهجت، استفتائات، جلد ۳، سؤال ۳۹۹۸.

۵- آیت‌اله تبریزی، استفتائات جدید، سؤال ۲۱۴۷.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

کند که وکیل باشد که سهم خود از سود حاصل را با مبلغی معادل مثلاً یک چهارم مبلغ مذکور مصالحه نماید، یا شرط شود در ضمن عقد که جبران خسارت سرمایه به همین مبلغ بشود، مانعی ندارد، والله العالم.^۱

۳- وام گرفتن از بانک به شرط ذیل، چگونه است: نخست، از وام‌خواه می‌خواهد که مبلغ را در همان جهت به مصرف برساند، مثلاً وام مسکن در مسکن؛ دوم، بعد از قبول کردن و تمام شدن کار، دوباره سهم خودش را به وام‌خواه اجاره می‌دهد و طوری حساب می‌کند که همان سود یا درصد را به دست آورد، وقتی که به همان پول و یا سودش رسید، مجدداً ساختمان را به وی واگذار می‌کند. با چنین وضعی آیا می‌شود از بانک‌ها وام دریافت نمود؟
جواب: در فرض سؤال، چنانچه به وجه شرعی معامله کنند، مانعی ندارد، والله العالم.^۲

۴- وام مضاربه در بانک‌ها به این صورت است که: در ازای هر ۱۰۰,۰۰۰ تومان، ماهیانه ۲,۰۰۰ تومان سود می‌گیرند، و اگر تا هنگام مقرر مبلغ معین واریز نگردد، باید مبلغی به نام دیرکرد به بانک بپردازد، آیا دادن و یا گرفتن این وام اشکال دارد؟

جواب: بر طبق شرایط مضاربه باید عمل شود، و قبل از حصول سود در عمل مضاربه، گرفتن سود جایز نیست، مگر اینکه عامل مضاربه به عنوان قرض از مال خودش به بانک بدهد تا بعد از تمام شدن مضاربه، با سود حاصل مصالحه شود؛ و مبلغ دیرکرد به عنوان شرط هبه در ضمن مضاربه، اشکالی ندارد، و به عنوان مجازات و جریمه برای دیرکرد جایز نیست، والله العالم.^۳

۵- در همه قراردادهایی که طی آن، بانک‌ها به اشخاص وام می‌پردازند؛ و مفاد آن بر پایه شرایط اسلامی است، تنها وام‌دهنده از آن آگاهی دارد، و وام‌گیرنده آن را نمی‌خواند و امضا می‌کند، با توجه به این، آیا معامله درست است؟
جواب: وام مذکور در فرض سؤال قرض می‌شود، و باید قصد بهره و ربا را نکند، و مال زیادی را که بیش از اصل قرض است به بانک ببخشد، والله العالم.^۴

۱- آیت‌اله تبریزی، استفتانات جدید، سؤال ۱۲۴۱.

۲- آیت‌اله تبریزی، استفتانات جدید، سؤال ۲۱۱۲.

۳- آیت‌اله تبریزی، استفتانات جدید، سؤال ۲۱۳۴.

۴- آیت‌اله تبریزی، استفتانات جدید، سؤال ۲۱۴۳.

• آیت‌اله سیستانی

۱- صحت جعاله، اجاره، حواله و معاملات رایج در بانک‌های دولتی در کشورهای اسلامی، نیازمند به اجازه حاکم شرع است و بدون اجازه او این معاملات صحیح نیست.^۱

۲- حکم وام گرفتن از بانک‌ها چیست؟

جواب: می‌توانند پول را به عنوان مجهول المالک بردارند و آن را از سوی حضرت آیت‌اله قرض حساب کنند.^۲

۳- لطفاً در مورد وام‌های مسکن و مسئله سود آنها، نظرتان را بفرمایید؟

جواب: اگر بر اساس معامله شرعی باشد و احتمال عمل به آن معامله در حق بانک داده شود، اشکال ندارد و تصرف در آن جایز است، و الا می‌توانید پول را به عنوان مجهول المالک دریافت کنید، بعد به اذن معظم‌له به خودتان قرض دهید.^۳

۴- اگر انسان به قصد و نیت گرفتن سود از بابت پولی که در بانک می‌گذارد و با توجه به اینکه همه شرایط را هم خود بانک تعیین می‌کند و از همان اول نرخ سود و مدت را تعیین می‌کند اما انسان با رضایت این کار را انجام دهد و شرایط را قبول کند آیا جایز است از این سود استفاده کند یا حکم ربا دارد؟

جواب: اگر بانک دولتی یا مشترک بین مردم و دولت باشد می‌تواند سود را بردارد به شرط اینکه نصف آن را به فقرا و متدین صدقه بدهد.^۴

۵- بانک‌ها مبلغی را به عنوان مضاربه در اختیار افراد قرار می‌دهند و پس از مدت معینی مبلغ پرداختی را به علاوه مبلغی (معین شده از قبل) پس می‌گیرند. آیا استفاده از این مبلغ برای ما صحیح است؟

جواب: مضاربه این است که کسی پول در اختیار دیگری قرار می‌دهد که با آن خرید و فروش کند و سود را طبق قرارداد و تعیین سهم هر کدام، مثلاً نصف یا ثلث تقسیم کنند، اگر بانک چنین معامله‌ای انجام دهد اشکال ندارد و مأذون در صرف پول در مورد دیگر نیستید.^۵

۶- آیا می‌توان به طریقی، کلیه هزینه‌های مضاربه یا بخشی از آن را به عهده عامل قرار داد؟ اشکال ندارد.

۱- آیت‌اله سیستانی، توضیح المسائل، ملحقات، مسئله ۳۱.

۲- آیت‌اله سیستانی، استفتائات، سایت اینترنتی، سؤال‌ها و جواب‌ها، بانک، سؤال ۱.

۳- آیت‌اله سیستانی، استفتائات، سایت اینترنتی، سؤال‌ها و جواب‌ها، بانک، سؤال ۳.

۴- آیت‌اله سیستانی، استفتائات، سایت اینترنتی، سؤال‌ها و جواب‌ها، بانک، سؤال ۴.

۵- آیت‌اله سیستانی، استفتائات، سایت اینترنتی، سؤال‌ها و جواب‌ها، بانک، سؤال ۱۷.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

۷- آیا می‌توان عامل را عهده‌دار تامین خسارت نمود؟

مالک می‌تواند شرط کند که اگر خسارت شد یا سرمایه تلف شد، عامل به مقدار آن از مال خود جبران کند و این صیغه با صیغه ضمان خسارت فرق می‌کند.

۸- آیا بانک مجاز است در صورتی که مضاربه سود نداشته، به اندازه‌ای که برای سود قبلاً مشخص شده بود از وثایقی

که قبلاً عامل در اختیار بانک قرار داده بود، برداشت کند؟

مالک می‌تواند شرط کند که اگر سود نداشت، حق داشته باشد به مقدار مال یاد شده از اموال او بردارد.^۱

۹- آیا وام جعاله برای تعمیر خانه با بهره اشکال دارد؟ آیا می‌شود این وام را صرف ادای قرض کرد؟

پاسخ: وجهی که به عنوان جعاله می‌دهند وام نیست؛ بلکه اجرت کار است و در صورتی که معامله صحیح شرعی باشد

اشکال ندارد.^۲

۱۰- هر کس در بانک حساب جاری داشته باشد، می‌تواند هر مبلغی- که از سپرده‌اش بیشتر نباشد- از آن برداشت

کند. و گاهی بانک به برخی صاحبان حساب که به آنان اعتماد دارد، اجازه می‌دهد تا بیش از آنچه محل دارند، از حساب

خود برداشت کنند. به این عمل «اضافه برداشت» گفته می‌شود و بانک از این مبلغ سودی برای خود در نظر می‌گیرد.

اضافه برداشت، در حقیقت، قرض گرفتن از بانک به شرط دادن سود است و در نتیجه قرض ربوی و حرام است، و

سودی که بانک از مبلغ اضافه برداشت تقاضا می‌کند، از سودهای ربوی حرام به شمار می‌رود. البته اگر بانک دولتی یا

مشترک باشد، اضافه برداشت از آن، نه به عنوان قرض گرفتن بلکه به عنوان به دست آوردن مال مجهول‌المالک، اشکال

ندارد.^۳

• آیت‌اله صافی گلپایگانی

۱- شخصی که می‌خواهد وام در مدت معینی بگیرد، آیا می‌تواند مبلغی به وام‌دهنده صلح کند و در ضمن آن مصالحه

وام مزبور را شرط کند؛ مثلاً بگوید پنجاه هزار تومان به تو صلح می‌کنم به شرط آنکه دویست هزار تومان ده ماه به من

قرض بدهی و او هم این صلح را قبول کند؟

جواب: اشکال ندارد.^۴

۱- آیت‌اله سیستانی، استفتانات، سایت اینترنتی، سؤال‌ها و جواب‌ها، بانک، سؤال ۱۹.

۲- آیت‌اله سیستانی، استفتانات، سایت اینترنتی، سؤال‌ها و جواب‌ها، وام، سؤال ۱.

۳- آیت‌اله سیستانی، توضیح‌المسائل، ملحقات، اضافه برداشت، مسئله ۲۷.

۴- آیت‌اله صافی گلپایگانی، جامع‌الاحکام، جلد ۲، سؤال ۱۹۷۷.

۲- در جمهوری اسلامی ایران که وضع بانک‌ها تغییر کرده، گذاشتن سپرده و گرفتن مبلغی ماهیانه چه صورت دارد؟ و نیز گرفتن وام از بانک و دادن مبلغ به عنوان کارمزد یا چیزی دیگر چه صورت دارد؟
جواب: اگر بانک با آن پول معاملات شرعی انجام دهد. و شرایط آن معاملات را هم رعایت کند و مراجعه‌کننده هم بانک را وکیل در انجام آن معاملات کند، اشکال ندارد و اگر قرض به شرط سود بدهد ربا و حرام است. و الله العالم.^۱

۳- بانک‌ها وام‌هایی به عنوان مضاربه و شرکت و امثال ذلک در اختیار افراد قرار می‌دهند و مقداری سود دریافت می‌دارند و در مقابل تأخیر در پرداخت اقساط، دیرکرد می‌گیرند. بفرمایید این‌گونه وام‌ها شرعاً چه صورتی دارد؟
جواب: در مضاربه شرط دریافت سود سهم صاحب سرمایه از عامل، به اقساط، اگر چه سود حاصل نشده باشد، صحیح نیست؛ بلی نسبت به پرداخت سود حاصل شده شرط اقساط جایز است لکن گرفتن دیرکرد به صورت مرسوم فعلی جایز نیست و در این صورت اگر در ضمن عقد شرط کنند که اگر در پرداخت قسط تأخیر کند فلان مبلغ معین را بدهد، جایز است به شرط اینکه به اذن در تأخیر و تأجیل معجل در مقابل پرداخت زیاده برگشت نکند.^۲

۴- در عملیات بانکی بدون ربا در سیستم بانکی جمهوری اسلامی ایران، اساس کار بر معاملات مجاز و مشروع استوار است. چنانچه شخصی از بانکی تحت عنوان یکی از عقود مشارکت، مضاربه، جعاله، فروش اقساطی، و غیره هم وجهی در قبال تضمین معتبر یا ترهین ملک و امثال آن، به نام تسهیلات بانکی دریافت کند و آن وجه را در راه غیر از آنچه با بانک قرارداد داشته مصرف کند آیا مرتکب فعل حرام شده یا آن عمل حلال است؟ به عنوان نمونه فردی برای تعمیرات مسکن خود عقد جعاله منعقد کند و وجه اعطایی را صرف خرید سهام شرکت‌ها یا سرمایه‌گذاری در جای دیگر یا خرید اتومبیل یا تأمین جهیزیه عروسی فرزند خود نماید. اگر منفعتی از این راه به دست آورد مشروع است یا خیر؟ اگر منفعت به دست آمده را روی اصل وجه بگذارد، سپس به صورتی تمام یا قسمتی از آن را، مطابق قرار داد اولیه با بانک، مصرف کند چه حکمی دارد؟ اکنون اگر بانک از مصرف وجه اعطایی در راه غیر قرارداد مطلع شود، شرعاً چه وظیفه‌ای دارد؟
جواب: اگر گرفتن وجه از بانک مشروط به استفاده در مورد خاص باشد و مشتری آن را در مورد دیگری مصرف نماید، بانک پس از اطلاع می‌تواند قرارداد را فسخ و وجه خود را مطالبه کند. ولی معاملاتی که مشتری به ذمه انجام داده باطل نیست.^۳

۵- چرا بانک‌ها معمولاً یک نرخ مشارکت را برای کلیه عقود در نظر می‌گیرند؟ آیا وجود تفاوت عقود مختلف در بازدهی و ریسک آن، که طبیعتاً درجات یا نرخ‌های مشارکت متفاوتی را می‌طلبد، با نفس بانکداری اسلامی مطابقت دارد یا خیر؟

۱- آیت‌اله صافی گلپایگانی، جامع‌الاحکام، جلد ۲، سؤال ۱۹۹۱.

۲- آیت‌اله صافی گلپایگانی، جامع‌الاحکام، جلد ۲، سؤال ۱۹۹۶.

۳- آیت‌اله صافی گلپایگانی، جامع‌الاحکام، جلد ۲، سؤال ۲۰۰۰.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

جواب: در عقود مشروعه نحوه معامله در حدود مشروع بستگی به تراضی متعاملین دارد، و متعاملین ملزم به اینکه مقدار بازدهی را در نظر بگیرند نمی‌باشند.^۱

۶- آیا قرضی راکه بانک برای استفاده خاصی به اشخاص می‌دهد، جایز است شخص در امر دیگری مصرف کند؟

جواب: خیر، جایز نیست.

• آیت‌اله صناعی

۱- امروزه برخی از بانک‌ها به نام عقود اسلامی وام می‌دهند، ولی شکل ربوی دارند، استفاده از این وام‌ها چه حکمی دارد؟ آیا به هنگام اضطرار می‌توان وام گرفت؟ و با توجه به اینکه بانک‌ها با شرایط خاصی (مثلاً برای خرید جنس و حیوان و مزرعه و...) وام می‌دهند، اگر شخصی شرایط آن را ندارد، آیا با ایجاد شرایط صوری یا به وسیله واسطه یا احیاناً با دادن وجهی به یکی از کارمندان بانک، می‌تواند از وام استفاده کند؟ و اگر کسی وام را برای مصرفی غیر از آنچه در قرارداد قید شده به کار بندد، آیا جایز است؟ و یا اینکه وام را بگیرد، و به شخص دیگری واگذار نماید که او در غیر مورد تعیین شده برای وام مصرف کند، آیا اشکال دارد؟

جواب: در معامله بانک‌های جمهوری اسلامی، اگر به مقررات آنها عمل نشود، گیرنده، مالک پول نمی‌گردد، به دلیل اینکه تخلف از مقررات به عدم حصول عقد شرعی برمی‌گردد. فرض کنید بانک با گرفتن فاکتور خرید، پول می‌دهد؛ یعنی در حقیقت، بانک جنس را از طرف، نقد می‌خرد و بعد به نیازمند پول به صورت شبه وام، نسیه و گران‌تر می‌فروشد. پس اگر اصلاً جنسی نخریده و فاکتور خرید صوری بوده، چگونه مالک پولی می‌شود که از بانک گرفته است؛ اما راجع به مصرف پول گرفته شده در غیر مورد قرارداد، اگر بنا دارد ولو در درازمدت به مقدار همان پول گرفته شده در هزینه مورد قرارداد صرف نماید، ظاهراً مانعی ندارد.^۲

۲- صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌ها و یا بانک‌ها که در نقاط مختلف کشور هستند، آیا حق دارند کارمزد و دیرکرد وام بگیرند؟

جواب: اگر کارمزد نسبت به همه قرض‌ها، چه مبلغ کم و چه زیاد، یکنواخت باشد و یا به نسبت زیادی و کمی کار (مانند زیاد شدن سفته‌ها و مدارک و مانند آنها)، کم و زیاد شود، مانعی ندارد؛ ولی اگر کارمزد با اختلاف در مقدار قرض، اختلاف پیدا کند؛ مانند اینکه کارمزد ۱۰,۰۰۰ تومان کمتر از کارمزد مبلغ ۱۰۰,۰۰۰ تومان باشد، حرام و اکلی مال به

۱- آیت‌اله صافی گلپایگانی، جامع‌الاحکام، جلد ۲، سؤال ۲۰۰۲.

۲- آیت‌اله صناعی، مجمع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۱۷۱.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

باطل است، که نه کارمزد است و نه اجرت؛ و گر نه اجرت روشن است که با اختلاف در مبلغ قرض، تفاوت پیدا نمی‌کند و اما دیرکرد و خسارت تأخیر تأدیه، اگر در متن عقد شرط بشود، به حکم شرط، مانعی ندارد.^۱

• آیت‌اله فاضل لنکرانی

۱- آیا پول‌هایی که بانک‌های جمهوری اسلامی بابت سود می‌گیرند یا به عنوان مضاربه یا ساخت خانه می‌دهند، اشکال دارد؟ با توجه به اینکه سود نسبتاً تضمین شده است و مورد زیان مشترکاً تقسیم نمی‌شود.
جواب: مبنای بانک‌ها بر رعایت ضوابط اسلامی است و اضافه‌ای را که می‌دهند یا می‌گیرند جایز است.^۲

۲- کسی به مقداری پول برای جهتی نیاز دارد، لکن بانک به جهت تعمیر ساختمان وام می‌دهد، آیا می‌توان به عنوان تعمیر ساختمان وام گرفت و در جای مورد نیاز مصرف کرد؟
جواب: چون این کار بر خلاف مقررات جمهوری اسلامی است، جایز نیست.^۳

۳- شخصی از بانک وام گرفته است و بعد اصل پولی را که گرفته به اضافه مقدار سودی که بانک طلب کرده، داده است، آیا فعلاً می‌تواند به عنوان تقاص مقداری پول در بانک بگذارد و سود آن را به مقدار سودی که به بانک داده، بگیرد؟
جواب: چون برنامه بانک‌ها در گرفتن و دادن پول بر مبنای مضاربه و سایر عقود اسلامی است. لذا سود از هر طرف برای طرف دیگر حلال است و مجالی برای تقاص وجود ندارد.^۴

۷- اینجانب از یکی از بانک‌ها جهت قالیبافی وام گرفتم، ولی قصد دارم آن را در مورد کشاورزی مصرف کنم، آیا این کار صحیح است؟
جواب: وام بانکی را باید در همان جهتی که به آن عنوان وام گرفته‌اید مصرف کنید و صرف آن در موارد دیگر، اگر چه مورد نیاز باشد، جایز نیست.^۵

۱- آیت‌اله صناعی، مجمع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۱۶۷.

۲- آیت‌اله فاضل لنکرانی، جامع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۰۸۷.

۳- آیت‌اله فاضل لنکرانی، جامع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۰۸۹.

۴- آیت‌اله فاضل لنکرانی، جامع‌المسائل، جلد ۱، سؤال ۱۰۹۱.

۵- آیت‌اله فاضل لنکرانی، جامع‌المسائل، جلد ۲، سؤال ۷۹۳.

• آیت‌اله مکارم شیرازی

۱- آنچه اشخاص از بانک‌ها به عنوان قرض‌الحسنه یا غیر آن می‌گیرند و اضافه‌ای می‌پردازند، در صورتی حلال است که معامله به صورت شرعی انجام گیرد و جنبه ربا نداشته باشد.

۲- اگر انسان بداند در بانک، پول حلال و حرام هر دو وجود دارد، ولی نداند پولی را که از بانک می‌گیرد از پول‌های حرام است یا نه، گرفتن آن اشکالی ندارد، ولی اگر مطمئن باشد از پول حرام است، تصرف در آن جایز نیست و حکم مجهول‌المالک را دارد؛ که باید بنا بر احتیاط واجب به اجازه حاکم شرع از طرف صاحب اصلی‌اش در راه خدا صدقه دهد و در این مسئله فرقی میان بانک‌های داخلی و خارجی، دولتی و غیردولتی نیست.^۱

۳- بهره ۱۳ درصدی که بانک‌ها در ازای وام می‌گیرند، یا بهره ۱۰ درصدی که در برابر سپرده‌های درازمدت می‌دهند و از اول چنین شرطی می‌کنند، آیا ربا محسوب می‌شود؟

جواب: اگر آیین‌نامه‌های بانک که در زمینه عقود شرعیه و راه‌های نجات از ریاست عملی شود اشکالی ندارد.^۲

۴- شخصی که می‌خواهد وامی به مدت معینی بگیرد، آیا می‌تواند مبلغی به وام‌دهنده صلح کند و در ضمن آن مصالحه، وام مزبور را شرط کند، مثلاً بگوید: ۵۰,۰۰۰ تومان به تو صلح می‌کنم به شرط آنکه ۲۰۰,۰۰۰ تومان، ۱۰ ماهه به من قرض بدهی و او هم این صلح را قبول کند؟
جواب: خالی از اشکال نیست.^۳

۵- بانک‌ها برای سپرده‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت سود معینی را در نظر می‌گیرند، ولی در سپرده‌های قرض‌الحسنه جز اجر معنوی سودی وجود ندارد. با توجه به مطلب فوق، سپرده‌گذاری در بانک به عنوان سپرده کوتاه‌مدت یا بلندمدت که ارزش پول کاهش نمی‌یابد و از همان پول، دیگران نیز به عنوان وام استفاده می‌کنند چه حکمی دارد؟
جواب: چنانچه رعایت عقود شرعیه را بنمایند، یا اینکه وکالت مطلقه به مسئولین بانک داده شود که رعایت این عقود را بکنند، حلال است.^۴

۶- در عملیات بانکی بدون ربا، در سیستم بانکی جمهوری اسلامی ایران، اساس کار بر معاملات مجاز و مشروع استوار است. چنانچه شخصی از بانکی تحت عنوان یکی از عقود مشارکت، مضاربه، جعاله، فروش اقساطی و مانند آن، وجهی در

۱- آیت‌اله مکارم شیرازی، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۴۲۳.

۲- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۱، سؤال ۵۸۲.

۳- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۱، سؤال ۶۷۲.

۴- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۱، سؤال ۱۳۸۳.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

قبال تضمین معتبر یا ترهین ملک و امثال آن، به نام تسهیلات بانکی دریافت کند و آن وجه را در راهی غیر از آنچه با بانک قرارداد داشته مصرف کند، آیا مرتکب فعل حرامی شده، یا آن عمل حلال است؟ منافعی که از این راه به دست می‌آورد چه حکمی دارد؟ به عنوان نمونه فردی برای تعمیرات مسکن خود عقد جعله منعقد می‌کند و وجه اعطایی را صرف خرید سهام شرکت‌ها، یا سرمایه‌گذاری در جای دیگر، یا خرید اتومبیل، یا تأمین جهیزیه فرزند خود می‌نماید. این کار چه حکمی دارد؟

جواب: صرف کردن آن وجه در غیر مصرف قراردادی، جایز نیست و منافع آن اشکال دارد.^۱

۷- برخی افراد جهت گرفتن وام از بانک‌ها نیاز به پیش‌فاکتور دارند، بانک طبق قرارداد، وجه را جهت اینکه وام‌گیرنده مثلاً مواد اولیه خریداری نماید، به حساب صادرکننده پیش‌فاکتور واریز می‌نماید؛ ولی متقاضی، تقاضای وجه نقد از صادرکننده فاکتور می‌نماید و در حقیقت معامله صوری است، چنین وامی چه حکمی دارد؟
جواب: جایز نیست.^۲

۸- آیا شرط زیر جایز است: «به شما وام پرداخت می‌کنم، مشروط بر اینکه مبلغی به فلان مؤسسه خیریه یا کمیته امداد کمک کنید.»
جواب: با توجه به اینکه این وام سودی برای وام‌دهنده مطالبه نمی‌کند، بلکه منفعتی را برای مؤسسه خیریه یا مانند آن می‌طلبد، اشکالی ندارد.^۳

۹- برخی از بانک‌ها وام مسکن می‌دهند ولی با توجه به اینکه وام اعطایی غالباً برای خرید خانه کفایت نمی‌کند، بین مردم مرسوم شده که در معامله‌ای صوری با دوستان و خویشان، مسکن آنها را می‌خرند و وام مورد نظر را می‌گیرند. آیا این کار جایز است؟
جواب: با توجه به اینکه این کار بر خلاف مقررات بانک می‌باشد، جایز نیست.^۴

۱۰- آیا قرض گرفتن از بخش‌های خصوصی، یا دولتی که ربا می‌گیرند، به این ترتیب که بدون قبول سود، فقط قرض را قبول کند، جایز است، هر چند سود را به زور از او می‌گیرند؟ همچنین در معاملات نسیه-فروش اقساطی- که در صورت تأخیر در تأدیه اقساط، شرط سود دیرکرد می‌شود، آیا جایز است شرط دیرکرد را در نیت قبول نکرد، و اصل معامله را انجام داد؟

جواب: در صورتی که وام مشروط به سود بگردد جایز نیست، هر چند قصد پرداخت سود را جز به اجبار نداشته باشد.^۱

۱- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۲، سؤال ۱۶۹۹.

۲- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۲، سؤال ۱۷۰۵.

۳- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۳، سؤال ۱۳۳۹.

۴- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۳، سؤال ۱۳۴۱.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

۱۱- افرادی از بانک‌های جمهوری اسلامی وام دریافت کرده، و به علت ناآگاهی از حکم شرعی، آن را در غیر مورد قرارداد مصرف نموده‌اند، مثلاً وام کشاورزی دریافت کرده، ولی صرف خرید ماشین‌سواری نموده‌اند. لطفاً حکم شرعی آن را بیان فرمایید.

جواب: چنین وام‌هایی باطل است. باید آن را منطبق با عقود شرعیه دیگری کنند، تا مشکل ربا پیش نیاید.^۲

۱۲- گاه وام‌گیرنده نمی‌تواند در موعد مقرر تمام اقساط را پرداخت نماید، به این جهت، تقاضای تمدید مدت سررسید را دارد. با عنایت به اینکه پرداخت به موقع اقساط توسط وام‌گیرندگان موجب می‌شود، تا ضمن پرداخت وام به افراد دیگر، کارمزد دیگری نیز جهت پوشش هزینه‌ها اخذ گردد، آیا می‌توان به خاطر تمدید مدت وام، کارمزد مجددی دریافت نمود؟

جواب: در صورتی که مبلغ دریافتی صرف مصارف کارمزد شود، مانعی ندارد.^۳

۱۳- ملکی به صورت مشارکت خریده می‌شود و سپس یکی از شرکا سهم خود را به شریک دیگر، اجاره به شرط تملیک می‌دهد، به طوری که بعد از پرداخت تمامی اقساط (که طبقاً بیش از پولی است که شریک برای آن سهم داده بود) مورد اجاره به ملکیت مستأجر در می‌آید، آیا می‌توان این کار را، که در بانک‌ها و یا شرکت‌ها و اشخاص حقوقی، و بعضاً توسط اشخاص حقیقی صورت می‌گیرد، راهی شرعی برای تخلص از ربای قرضی دانست؟

جواب: اگر قصد جدی در اجاره به شرط تملیک بوده باشد مانعی ندارد و ربا محسوب نمی‌شود؛ ولی اگر جنبه صوری دارد و ظاهراً برای فرار از رباست جایز نیست.^۴

۱۴- شرکتی در تاریخ ۷۵/۱۱/۱۱ نسبت به انعقاد قرارداد فروش اقساطی یک‌ساله با بانک اقدام می‌نماید، و طبق مقررات عملیات بانکی بدون ربا، رعایت مقررات شرعی و عقود اسلامی در اعطای تسهیلات بانکی الزامی بوده است. بر اساس قرارداد، شرکت می‌بایست الیاف پلی پروپیلین خریداری نماید، و در قبال عقد مشارکت و معاملات نقد و نسیه، الیاف مورد نظر را برای تولید به مصرف برساند.

پس از گذشت مدتی مشخص گردید که قرارداد غیرواقعی بوده، و با اخذ یک فقره فاکتور صوری به عنوان خرید الیاف مزبور، از بانک وام دریافت نموده‌اند، و صادرکننده فاکتور نیز صریحاً اعلام نموده که معامله فسخ، و در همان تاریخ مبلغ

۱- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۳، سؤال ۱۳۴۷.

۲- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۳، سؤال ۱۳۵۱.

۳- آیت‌اله مکارم شیرازی، استفتانات جدید، جلد ۳، سؤال ۱۳۵۴.

۴- استفتانات جدید، جلد ۲، سؤال ۸۶۶.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

مربوطه عودت داده شده است، یعنی در حقیقت الیافی در بین نبوده است.

از جناب عالی در خواست دارد نظر خود را در این باره اعلام فرمایید که: آیا ضمانت چنین معامله‌ای که سبب آن تحقق نیافته، پا برجاست؟

جواب: این معامله باطل بوده، و باید وجوه مزبور به بانک بازگردد، و ضمانت اگر در مقابل اصل پول بوده، باید به آن عمل شود. و اگر در برابر سود بوده، با عدم تحقق معامله ضمانت معنایی ندارد، و سودی تعلق نمی‌گیرد.^۱

۱۵- با توجه به ایرادات وارده در بحث خرید دین، و تقاضاهای متعدد در خصوص پرداخت وام، آیا محاسبه سود در قالب عقود اسلامی، و پرداخت آن به عنوان هدیه توسط در خواست کننده، خالی از اشکال است؟

جواب: در صورتی که قرار دادی در بین نباشد، و وام‌گیرنده به میل و رضای خود چیزی بپردازد، اشکالی ندارد.^۲

۱۶- می‌خواستم حکم شرعی استفاده از کارت اعتباری بانک‌های خصوصی در خرید اجناس گوناگون را بدانم. به هر شخص مبلغی را به عنوان اعتبار اختصاص می‌دهند (به طور مثال ۱ میلیون تومان). با خرید هر جنس با استفاده از کارت اعتباری مبلغ جنس از اعتبار کارت کم میشود و شخص باید این مبلغ را به علاوه درصدی که به عنوان کارمزد تلقی می‌شود در زمان معین (به طور مثال قسطی ۳ ماهه یا ۶ ماهه و) پرداخت نماید (بانک صادرکننده کارت اعتباری در زمان صدور کارت با مشتری قراردادی موسوم به قرارداد جعاله می‌بندند). با تشکروسپاس.

جواب: هرگاه واقعاً قرارداد جعاله به طور جدی ببندد اشکالی ندارد و همچنین اگر سود آن ۲-۳ درصد به اندازه کارمزد باشد اشکالی ندارد.^۳

۱۷- آیا خرید دین جایز است یا خیر؟

اگر خرید دین جایز است آیا اگر اقدام به خرید یک دین نماییم و بخشی از آن را به صورت نقد و بخشی کمتری را به صورت نسیه پرداخت کنیم درست است؟

۱- استفتائات جدید، جلد ۳، سؤال ۵۹۳.

۲- استفتائات جدید، جلد ۳، سؤال ۱۳۳۸.

۳- استفتائات جدید، سایت معظم‌له، بخش سؤالات جعاله.

جواب: خرید دین در صورتی جایز است که با وجه نقد باشد.^۱

• آیت‌اله موسوی اردبیلی

۱- آیا ربا در اسلام حرام است؟ نرخ بهره‌ای که در نظام بانکداری کشور ما گرفته می‌شود چه حکمی دارد، آیا این نرخ بهره از نظر شرعی اشکال دارد؟

جواب: ربا در اسلام حرام است و برای نظام بانکداری کشور، برنامه‌هایی مقرر شده است که سود بانک ربوی نباشد و اگر واقعاً، قرارداد بر طبق یکی از عقود شرعی غیر از قرض، با شرایط آن مثل: مضاربه، شرکت و جعاله باشد قرارداد و سود آن اشکال ندارد.^۲

۲- اینجانب دارای حساب بانکی می‌باشم که به دلیل کارکرد حساب (وجه مانده در نزد بانک) با قوانین موجود، می‌توانم از مزایای حساب بانکی خود به صورت دریافت وام استفاده کنم، که مخصوص صاحب حساب می‌باشد که بانک با توجه به شغل اینجانب، حاضر است وامی را برای خرید وسایل کارم پرداخت نماید. برای این کار، باید اینجانب وسایلی را خریداری نمایم و فاکتور آنها را به بانک ارائه کنم تا بانک از طرف من خریداری نموده و به اقساط به من بفروشد. اما آنچه که معمول است بر خلاف روند فوق می‌باشد و از وام‌ها برای مصارف دیگری استفاده می‌شود و چون منافع بانک‌ها هم در این وام‌دهی تضمین می‌شود، بانک فقط به ارائه یک پیش فاکتور توجه دارد، بدون اینکه ضمانت خرید واقعی وجود داشته باشد و بسیار اتفاق می‌افتد که چنین وام‌هایی از بانک‌ها حالت صوری داشته و خرید و فروش می‌شود و بانک‌ها نیز به این نکته توجه داشته‌اند، به طوری که اخیراً مسئله امتیاز حساب برای دریافت وام را نیز مطرح کرده‌اند، یعنی فردی که حساب بانکی وی کارکرد قابل قبولی داشته باشد، می‌تواند امتیاز وام خود را به دیگری واگذار نماید تا او بر اساس ضوابط بانک وام دریافت نماید. اکنون اگر فردی بخواهد بر اساس ضوابط بانک، وام خود را بفروشد، عملاً مشکلی پیش نمی‌آید؛ اما با توجه به مسائل مختلف مربوط به ربا، خواهشمند است نظر خود را در موارد فوق بیان فرمایید:

الف. فردی که حساب جاری نزد بانک داشته و کارکرد حساب وی موجب شده تا بانک امکان پرداخت وام به وی را داشته باشد (در واقع امتیاز حساب بانکی وی محسوب می‌شود)، می‌تواند وام خود را برای خرید وسایل و امکاناتی به جز آنچه که به بانک اعلام می‌نماید، استفاده نماید؟

ب. آیا فرد مذکور، می‌تواند وام دریافتی از بانک را به فرد یا افراد دیگری با رضایت خودشان بفروشد؟ (در این حالت، اگر چه طرف حساب بانک، فرد دارای حساب است، اما در صورت واگذاری وجه به طور کامل به دیگران، پرداخت اقساط وام و محاسبات مربوطه و دفترچه‌های وام، تماماً در اختیار وام‌گیرنده خواهد بود).

۱- استفتائات جدید، سایت معظم‌له، بخش سؤالات متفرقه.

۲- آیت‌اله موسوی اردبیلی، ضمیمه شماره ۲.

ج . اگر فروش وام به صورت مذکور در بند (ب) به صورت درصدی از وام باشد، به طوری که صاحب حساب، اقساط درصد وام مربوط به دیگران را از آنان دریافت نموده و به بانک تحویل نماید، جایز است؟

د . آیا فرد مذکور می‌تواند وام مورد نظر را به افراد دیگری اعم از همسر و فرزند یا غیر آنان بدون دریافت وجه اضافه واگذار نماید تا آنان وسایل مورد توافق با بانک یا غیر آنها را خریداری نمایند؟

هـ . هرگاه کسی به هر صورتی از بانک‌ها وام دریافت کند، در صورت دیرکرد در پرداخت اقساط باید وجهی بیشتر از مبلغ توافق شده به بانک پرداخت شود. آیا این پرداخت ربا محسوب می‌شود؟

جواب: واگذاری امتیاز وام با گرفتن وجه، چنانچه بر خلاف قوانین مؤسسه وام‌دهنده نباشد، اشکال ندارد.^۱

۳- آیا وام‌های بانکی مجاز است؟ با توجه به حکم قرآن مجید هر نوعی پولی به کسی داده شود و بیشتر از آنچه داده شده، خواسته شود (تحت هر عنوان) ربا می‌باشد و آن حرام است، و بانک‌ها از این مورد سودهای بسیار می‌برند، خواهشمند است معظم له نظر صریح خود را در این باره مطرح نمایند، دیرکرد بانک‌ها چه حکمی دارد؟ اگر حرام است از معظم له خواهشمندم آن را به گوش همگان (خصوصاً بانک‌ها) برسانند.

جواب: بانک‌ها اگر از راه یکی از عقود و عناوین مشروع، مثل: مضاربه و یا جعاله و یا شرکت، با شرایطی که آن عقود و عناوین دارند، به مردم پول بدهند، ظاهراً اشکالی ندارد. و ربا نیست و چنانچه در مقابل عمل نکردن به تعهد و قرارداد، دیرکرد بگیرند، حرام نیست ولی اگر قرض بدهند و شرط سود کنند ربا و حرام است.^۲

۴- بنده حق استفاده از پنج میلیون وام بانک مسکن دارم. منتهی بنا دلایلی نمی‌توانم از این حق استفاده کنم. آیا فروش حق استفاده از این وام جایز است؟ اگر جایز نیست با توجه به اینکه پول من یک سال در اختیار بانک بوده است سودی که آنها می‌دهند می‌توانم بگیرم؟

جواب: اگر به موجب مقررات بانک مجاز باشد اشکال ندارد، و اما سودی که بانک به شما می‌دهد چنانچه تحت عنوان یکی از عقود شرعی باشد، با رعایت شرایط آن، اشکال ندارد و چنانچه به عنوان قرض باشد ولی قرض مشروط به سود نباشد، باز سود اختیاری و غیراجباری بانک اشکال ندارد.^۳

۵- تأخیر در پرداخت این بدهی‌ها با عنایت به اینکه از محل این باز پرداخت‌ها می‌بایست به افراد دیگر تسهیلات بانکی اعطا شود، موجب ضمان وام‌گیرنده می‌شود یا خیر؟

جواب: در همان فرض تأخیر کردن در دادن وام موجب ضمان است یعنی باید تورم تدارک شود.^۴

۱- آیت‌اله موسوی اردبیلی، ضمیمه شماره ۲.

۲- آیت‌اله موسوی اردبیلی، ضمیمه شماره ۳.

۳- آیت‌اله موسوی اردبیلی، ضمیمه شماره ۱۳.

۴- آیت‌اله موسوی اردبیلی، ضمیمه شماره ۱۷.

• آیت‌اله نوری همدانی

۱- در صورت گرفتن وام از بانک، در صورتی که آنچه که در پشت ورقه‌های بانکی نوشته شده است مراعات شود و بر آن اساس وام گرفته شود جایز است و سود آن نیز حلال خواهد بود.^۱

۲- وام دریافتی از بانک و بازپرداخت آن چه حکمی دارد؟

جواب: در صورتی که طبق مقررات بانک گرفته باشد مانعی ندارد.^۲

۳- بانک برای تهیه ماشین‌آلات و مواد اولیه، وامی به صورت زیر در اختیار صاحب کارگاه قرار می‌دهد. جنس مورد نیاز را باید صاحب کارگاه انتخاب نماید و فروشنده را به بانک معرفی کند، بانک با خرید نقدی جنس مذکور از فروشنده، آن را به صورت اقساط به صاحب کارگاه به زیاده می‌فروشد. سؤال این است که اگر شخص نیاز به جنس مذکور ندارد و فقط برای گرفتن پول از بانک فاکتور صوری از فروشنده به بانک ارائه می‌دهد و پولی را که بانک به فروشنده بابت فاکتور می‌پردازد از او می‌گیرد.

الف. در صورتی که مسئولین بانک، علم به صوری بودن فاکتور داشته باشند، پرداخت وجه چه صورتی دارد؟

ب. در صورتی که مسئولین بانک، علم به صوری بودن فاکتور نداشته باشد، چه صورتی دارد؟

ج. دادن فاکتور صوری توسط فروشنده و دریافت وجهی در مقابل آن، جهت دریافت وام چگونه است؟

د. دریافت این گونه وام صوری و پرداخت زیاده در مقابل آن، ربا محسوب می‌شود یا خیر؟

جواب: پرداخت وام توسط مسئولین بانک‌ها در صورت دوم صحیح است ولی صورت اول و سوم اشکال دارد و صورت چهارم ربا می‌باشد.^۳

۴- بانک‌ها وامی تحت عنوان مضاربه در اختیار مشتریان می‌گذارند؛ به این ترتیب که مثلاً یک میلیون تومان برای خرید یکصد تخته فرش در اختیار مشتری قرار می‌دهند و در همان مجلس محاسبه می‌کنند که سود مشتری از فروش این فرش‌ها چقدر است. سپس برای دریافت اصل و سود مورد نظر بانک، قسط‌بندی می‌کنند و بانک هیچگونه مسئولیتی را نسبت به ضررهای احتمالی این معامله به عهده نمی‌گیرد و فقط خود را موظف به دریافت اصل و سود تضمین شده می‌داند. بفرمایید:

اولاً، این نوع مضاربه صورت شرعی دارد یا خیر؟ ثانیاً، اگر مشتری پول را در مورد دیگری مصرف نماید و فقط متعهد به پرداخت وام و زیاده گردد چگونه است؟ ثالثاً، تکلیف مسئولین بانک در صورت علم به صوری بودن قرارداد و عدم علم را بیان فرمایید؟

جواب: در معامله قصد جدی لازم است و قرارداد فوق، مضاربه نیست و مسئولین بانک موظف به انجام معامله صحیح

و غیرصوری می‌باشند.^۴

۱- آیت‌اله نوری همدانی، توضیح المسائل، مسائل مستحدثه.

۲- آیت‌اله نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، جلد ۲، سؤال ۴۶۶.

۳- آیت‌اله نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، جلد ۲، سؤال ۴۶۸.

۴- آیت‌اله نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، جلد ۲، سؤال ۴۷۹.

۵- در وام‌های جعاله، که قانوناً بانک موظف است مورد قرارداد را انجام دهد، بانک فقط پول در اختیار جاعل قرار می‌دهد و از او می‌خواهد که به وکالت از طرف بانک، کار خود را انجام دهد و بعداً علاوه بر پول دریافتی مبلغی به عنوان حق الجعاله به بانک بپردازد، که در حقیقت جاعل، شخصاً مورد جعاله را با پول بانک به انجام رسانده و حق الجعاله را بانک دریافت می‌دارد، بفرمایید این‌گونه قرارداد صورت شرعی دارد یا خیر؟

جواب: دادن پول به بانک‌ها و گرفتن پول توسط بانک‌ها از صاحبان پول، به عنوان جعاله نیست و موازین جعاله در این مورد متمشی نیست و ما رابطه صاحبان پول با بانک‌ها را بر اساس عنوان دیگری می‌دانیم که در توضیح المسائل در صفحه ۶۰۶ ذکر کرده‌ایم.^۱

• آیت‌اله وحید خراسانی

۱- وام‌گرفتن از بانک‌های اسلامی و وام‌دادن به آنها که در آن شرط سود و فایده شده باشد، ربا و حرام است، ولی می‌توان به راه‌هایی از ابتلای به ربا پرهیز کرد، مانند اینکه وام‌گیرنده، کالایی را از بانک یا وکیل او به نسبت معینی، مثلاً ده یا بیست درصد، گران‌تر از قیمت بازار بخرد، و شرط کند که بانک مبلغ مورد تقاضای او را تا مدت معینی به او قرض دهد، و یا اینکه کالایی را به بانک یا وکیل او به کمتر از قیمت بازار به نسبت معینی بفروشد، و شرط کند که بانک مبلغ مورد تقاضای او را تا مدت معینی قرض دهد. و همچنین در وام دادن به بانک می‌توان از این راه استفاده کرد، به اینکه مثلاً بانک، کالایی را به بیشتر از قیمت بازار از شخص بخرد، و یا کالایی را به کمتر از قیمت بازار به او بفروشد، و شرط کند مبلغی را تا مدت معینی، آن شخص به بانک قرض دهد. و این نتیجه به اجاره و صلح و هبه به شرط قرض نیز محقق می‌شود.^۲

۲- کسی که حساب جاری در بانکی دارد، و پولی در آن گذاشته، حق دارد هر مبلغی که بخواهد و بیشتر از موجودی او نباشد، از آن حساب برداشت کند، ولی گاهی بانک اجازه می‌دهد که مشتری او، مبلغ معینی با نداشتن موجودی در حساب، برداشت کند، و این بر حسب اعتمادی است که به مشتری خود دارد، و این را برداشت آزاد می‌نامند، و بانک برای قرض‌دادن این مبلغ فایده می‌گیرد، و این قرض دادن و گرفتن فایده جایز نیست.^۳

۳- آیا وام‌گرفتن از بانک یا قرض‌الحسنه‌های امروزی مشروع است؟

جواب: وام‌گرفتن از بانک‌های اسلامی و وام‌دادن به آنها که در آن شرط سود و فایده باشد، ربا و حرام است، ولی می‌توان به راه‌هایی از ابتلا به ربا پرهیز کرد، مانند اینکه وام‌گیرنده، کالایی را از بانک یا وکیل او به نسبت معینی مثلاً ده یا بیست درصد، گران‌تر از قیمت بازار بخرد، و شرط کند که بانک مبلغ مورد تقاضای او را تا مدت معینی به او قرض دهد، و یا

۱- آیت‌اله نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، جلد ۲، سؤال ۴۷۳.

۲- آیت‌اله وحید خراسانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۸۴۹.

۳- آیت‌اله وحید خراسانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۸۶۵.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

اینکه کالایی را به بانک یا وکیل او به کمتر از قیمت بازار به نسبت معینی بفروشد و شرط کند که بانک مبلغ مورد تقاضای او را تا مدت معینی قرض دهد.^۱

۴- آیا می‌توانیم وام مسکن گرفته و آن را در غیر مورد مسکن به کار ببریم یا وام خودرو را در مورد دیگری مثل خرید زمین به کار ببریم؟

جواب: باید در همان جهت که معین شده مصرف شود.^۲

• آیت‌اله رضوانی

۱- آیا می‌توان در محاسبه قیمت نقدی کالا، سود مناسبی (بر اساس مصوبات شورای پول و اعتبار) برای مشتری که پول بانک به منظور سفارش و خرید قبلاً به فروشنده پیش‌پرداخت شده منظور نمود؛ مشروط بر اینکه در هر حال قیمت نقدی کالاهای مورد بحث از قیمت رسمی بازار تجاوز ننماید؟

جواب: ملاحظه اموری که در تقویم کالا دخالت دارد و از آن جمله مدتی که سرمایه معطل است می‌باشد، مادام که از حد متعارف خارج نباشد، اشکال ندارد و ربا هم نیست.^۳

۲- نظر به اینکه موافقت گردیده تا بانک‌های کشور تسهیلات را به صورت گردشی (استفاده بیش از یک بار در یک دوره زمانی مشخص) به صورت کوتاه‌مدت و در چهارچوب عقود مربوطه اعطا نمایند، لذا خواهشمند است، نظر جنابعالی در خصوص اعطای تسهیلات به شکل فوق به این بانک منعکس گردد.

جواب: استفاده بیش از یک بار در یک دوره زمانی معین اشکال ندارد.^۴

۳- از آنجا که در نظر است از طریق صدور کارت‌های بانکی نسبت به گسترش و بهبود خدمات بانک‌ها به مردم، تسهیل و رونق دادوستد در سطح خرده‌فروشی و صرفه‌جویی در حساب و جابه‌جایی اسکناس اقدام شود؛ لذا مستدعی است تا نظر آن جناب را نسبت به متن زیر اعلام فرمایید:

الف. بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی می‌توانند در چهارچوب قراردادهای تنظیمی با مشتریانی که برای آنها «کارت بانک» صادر کرده‌اند، پرداخت وجه صورتحساب‌های آنها را به فروشگاه‌ها و مؤسسات طرف قرارداد خود تعهد و تضمین نمایند.

ب. در صورتی که در اثر پرداخت صورتحساب‌های خرید، حساب دارنده کارت نزد بانک بدهکار گردد، دارنده کارت

۱- آیت‌اله وحید خراسانی، استفتائات، سایت معظم‌له، سؤال ۴۱۶.

۲- آیت‌اله وحید خراسانی، استفتائات، سایت معظم‌له، سؤال ۴۱۷.

۳- ضمیمه شماره ۵ و ۶.

۴- آیت‌اله رضوانی، ضمیمه شماره ۲۸.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

ملکف است تا نسبت به تصفیه مبلغ بدهکار حساب خود ظرف مدت معین اقدام نماید. در غیر این صورت، مشمول پرداخت وجه التزام به نسبت مدت و مبلغ به نحوی که در قرارداد پیش‌بینی شده است، خواهد شد. جواب: متن تهیه شده از لحاظ شرعی بی‌اشکال است.^۱

• آیت‌اله مظاهری

۱- اگر کسی که قرض می‌دهد شرط کند که زیادتر از مقداری که می‌دهد بگیرد، مثلاً ده من گندم بدهد و شرط کند که یازده من بگیرد، یا ده هزار تومان بدهد و شرط کند که یازده هزار تومان بگیرد، ربا و حرام است، بلکه اگر قرار بگذارد که بدهکار کاری برای او انجام دهد باز هم ربا و حرام می‌باشد، ولی اگر بدون اینکه شرط کند، خود بدهکار زیادتر از آنچه قرض کرده پس بدهد اشکال ندارد بلکه مستحب است.^۲

قرضی که در آن قرار ربا باشد باطل و حرام است، و ربا از گناهان بسیار بزرگ است و قرآن شریف آن را اعلام جنگ با خدا و موجب نابودی مال می‌داند و در روایات، ربا را از زنا با محارم بالاتر دانسته‌اند، و ربا دادن مثل رباگرفتن حرام است و کسی که قرض ربایی گرفته مالک آن نمی‌شود و نمی‌تواند در آن تصرف کند، ولی اگر صاحب پول راضی باشد که گیرنده قرض در آن تصرف کند مانعی ندارد.^۳

۲- اگر کسی بخواهد پولی قرض کند و ربا بدهد و یا قرض بدهد و ربا بگیرد و با انجام کاری از ربا فرار کند جایز نیست. مثلاً صد هزار تومان قرض الحسنه بدهد و لباسی که قیمت آن هزار تومان است به ده هزار تومان بفروشد.^۴

۳- آنچه اشخاص از بانک‌ها می‌گیرند اگر به عنوان قرض الحسنه باشد مانعی ندارد و اضافه‌ای که به بانک‌ها می‌پردازند اگر مطابق موازین شرعی باشد، از قبیل کارمزد، شرکت و یا مضاربه، حلال است و اگر یقین دارد که این امور جنبه ظاهری و صوری دارد گرفتن پول از بانک حرام است و سودی که می‌دهد نیز حرام است.^۵

۴- آنچه را که بانک‌ها یا صندوق‌های قرض الحسنه به عنوان کارمزد و حق الزحمه می‌گیرند، اگر متناسب با زحمات باشد اشکال ندارد، ولی اگر این همان سود پول است که به نام کارمزد می‌گیرند برای گیرنده و دهنده حرام است.^۶

۱- آیت‌اله رضوانی، ضمیمه شماره ۲۳.

۲- آیت‌اله مظاهری، توضیح المسائل، مسئله ۱۸۳۹.

۳- آیت‌اله مظاهری، توضیح المسائل، مسئله ۱۸۴۰.

۴- آیت‌اله مظاهری، توضیح المسائل، مسئله ۱۸۴۱.

۵- آیت‌اله مظاهری، توضیح المسائل، مسئله ۱۸۴۵.

۶- آیت‌اله مظاهری، توضیح المسائل، مسئله ۱۸۴۷.

• آیت‌اله جوادی آملی

۱- در برخی تعاونی‌های دوستانه، هر ماه به قید قرعه، به یک نفر وام داده می‌شود و هر نفر باید مبلغی افزون بر آنچه وام گرفته است، برگرداند تا حق نفرات آخر که وام دیرتر به آنها می‌رسد ضایع نشود. آیا پرداخت این مبلغ اضافه ربا می‌آید؟
۱- قرض به شرط زیاده، ربا است. ۲- چیزی که به عنوان کارمزد پرداخت شود، جایز است.^۱

• آیت‌اله شاهرودی

۱- ریادادن مثل رباگرفتن حرام است ولی کسی که قرض ربایی گرفته است اگر زیاده را به عنوان شرط در ضمن عقد قرض قرار داده باشد مالک مالی را که قرض گرفته می‌شود و می‌تواند در آن تصرف کند، ولی طلبکار حق مطالبه مقدار زیادی را که رباست ندارد.^۲
۲- اگر گندم یا چیزی مانند آن را به طور قرض ربایی به نحوی که گفته شد بگیرد و با آن زراعت کند حاصلی را که از آن به دست می‌آید مالک می‌شود و می‌تواند تصرف کند.^۳

۳- پول گذاشتن در بانک یا صندوق قرض‌الحسنه به قصد گرفتن وام چه حکمی دارد؟
جواب: اگر گذاشتن پول به صورت قرض و به شرط گرفتن وام باشد جایز نیست و اگر به شرط گرفتن وام نباشد جایز است گرچه قصدش گرفتن وام باشد (قصد مؤثر نیست شرط ضمن عقد است که موجب حرمت می‌شود).^۴

• آیت‌اله سبحانی

۱- در یکی از بانک‌ها حسابی وجود دارد که اگر شخصی مبلغی را به مدت شش ماه در بانک بگذارد و در آن مدت چیزی

۱- آیت‌اله جوادی آملی، استفتانات، صفحه ۱۱۹.

۲- آیت‌اله شاهرودی، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۲۹۲.

۳- آیت‌اله شاهرودی، توضیح‌المسائل، مسئله ۲۲۹۳.

۴- آیت‌اله شاهرودی، استفتانات، سایت اینترنتی معظم‌له، سوالات بانکی، سوال ۱۱۰۱۳۶۰۱۰۷.

برداشت نکند، بانک پس از پایان آن مدت به مقدار موجودی، به حساب وی پول واریز می‌کند. آیا این شکل معامله صحیح است؟

جواب: اگر بانک به صورت کلی اعلام کند: به کسانی وام می‌دهم که مبلغی در حساب خود به مدت شش ماه داشته باشند، وام می‌دهم و طرف پس از آگاهی از این تصمیم، مبلغی را در بانک بگذارد و پس از گذشت زمان، وام بگیرد، اشکال ندارد، ولی اگر چنین شرطی را جز قرارداد کنند، در این صورت وام مذکور ربوی می‌شود.^۱

۲- اگر مدت زمان مضاربه تمام شود و مالک ثمن، بقا مضاربه را اذن دهد آیا اذن مالک، عقد مضاربه جدید است و در نتیجه باید شرایط عقد مضاربه موجود باشد مثلاً باید سرمایه از نقدین باشد و اگر کالا و جنس است مضاربه صحیح نمی‌باشد یا اذن مالک، مضاربه جدید نیست و در حقیقت استمرار مضاربه سابق خواهد بود بنابراین شرایط لازم نمی‌باشد؟

جواب: از آنجا که مضاربه جدید باید با پول نقد صورت بگیرد و آنچه در دست عامل هست جنس است مضاربه مجدد امکان‌پذیر نیست، پس باید عامل را وکیل در فروش قرار دهد، هر موقع به صورت نقد درآمد عقد مضاربه جدید بخوانند.^۲

۳- برای انجام مضاربه مقداری پول به شخصی داده‌ایم پس از چند ماه ادعا می‌کند که با پول شما کار نکرده‌ام و همان پول را به ما پس می‌دهد اگر در این چند ماه سودی به ما داده باشد اشکال دارد و آیا قول او پذیرفته می‌شود؟
جواب: قول عامل مضاربه پذیرفته است و اگر سودی را که داده ببخشد اشکال ندارد.^۳

۴- مبلغی پول جهت خرید و فروش زمین به شخصی داده‌ام تا هر ماه مبلغی به عنوان سود علی‌الحساب به من بدهد و برای تضمین برگشت اصل پول و سود آن، وکالت بلاعزل ملکی را از ایشان گرفته‌ام تا چنانچه طی مدت توافق طرفین، اصل و سود را نپردازد املاک را به تملیک خود درآورم، آیا این شکل معامله صحیح است؟
جواب: هرگاه در مضاربه سرمایه تضمین شود از عقد مضاربه خارج شده عنوان قرض پیدا می‌کند که در این صورت شما می‌توانید به مقدار بدهی که بر ذمه او دارید از آن ملک استفاده کنید و سودهایی که گرفته‌اید باید پس بدهید.^۴

۵- آیا مضاربه برای انجام کار تولیدی صحیح است به عنوان مثال سرمایه به عامل بدهد تا کارخانه‌ای را راه‌اندازی کند و در منافع آن شریک باشند؟
جواب: مضاربه برای کار تولیدی اشکال ندارد.^۵

۱- آیت‌اله سبحانی، استفتائات، جلد ۱، سؤال ۸۴۲

۲- آیت‌اله سبحانی، استفتائات، جلد ۱، سؤال ۷۶۸

۳- آیت‌اله سبحانی، استفتائات، جلد ۱، سؤال ۷۶۹

۴- آیت‌اله سبحانی، استفتائات، جلد ۱، سؤال ۷۷۰

۵- آیت‌اله سبحانی، استفتائات، جلد ۱، سؤال ۷۷۱

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

۶- هرگاه برای تجارت مضاربه صورت گیرد ولی عامل با آن سرمایه، کار تولیدی انجام دهد. آیا سود بر اساس قرارداد تقسیم می‌شود؟

جواب: درآمد در فرض سؤال مطابق قرارداد تقسیم می‌شود.^۱

۷- هرگاه سرمایه را به عامل بدهد تا با آن، تجارت نامشروع مثل خرید و فروش مواد مخدر انجام دهد آیا مضاربه صحیح است؟

جواب: چنین مضاربه‌ای باطل است.^۲

۸-۱- اگر هنگام پرداخت قرض به گیرنده گفته شود که قدرت خرید و به اصطلاح «ارزش» این مبلغ به او قرض داده می‌شود تا در موقع ادا، مطابق قدرت خرید و ارزش آن بازپرداخت کند. آیا چنین شرطی صحیح است؟

۲- آیا بر فرض صحت بر اساس شاخص‌های بانک مرکزی می‌توان قدرت خرید را تعیین نمود؟

جواب: ۱- از آنجا که چنین شرطی همیشه به سود وام‌دهنده نیست و ممکن است قدرت خرید اسکناس بعدها بالاتر برود و وام‌گیرنده مبلغ کمتری بپردازد، از این نظر چنین شرطی اشکال ندارد

۲- اگر قرض بر اساس حفظ قدرت خرید باشد، در زمان ادا با توجه به نظر کارشناسان بانک مرکزی، می‌تواند بدهی خود را بپردازد و در صورت اختلاف مصالحه کند.^۳

۹- بانک‌ها جهت خرید مسکن وام‌هایی را با سودی که خود بانک‌ها تعیین می‌کنند پرداخت می‌کنند، آیا گرفتن این نوع وام‌ها جایز است یا خیر؟

جواب: هرگاه خریدار مسکن با بانک در خود مسکن شریک بشود ولی بانک سهم خود را به طرف اقساطاً به قیمت بالاتر بفروشد در این صورت اشکالی ندارد هر چند تعیین قیمت با محاسبه سود پول انجام گیرد.^۴

۱۰- برای خرید اتومبیل با کمبود پول مواجه شدم و با بانک قراردادی به نحو اجاره به شرط تملیک بین اینجانب و بانک تنظیم شد و بانک مقداری از مبلغ خرید اتومبیل را پرداخت نموده و سند به نام بانک تنظیم شده است و نحوه اجاره به شرط تملیک به این شکل است که پس از پرداخت اقساط آن مالک اتومبیل شوم و قبل از پرداخت تمامی مبلغ، بانک از من مال الاجاره‌ای دریافت می‌نماید، آیا این معامله صحیح است و واقع آن چیست؟

جواب: واقع این معامله چنین است، ماشین خریداری شده ملک هر دو (شخص و بانک) می‌باشد؛ ولی طرف دیگر بانک

۱- آیت‌اله سبحانی، استفتانات، جلد ۱، سؤال ۷۷۲.

۲- آیت‌اله سبحانی، استفتانات، جلد ۱، سؤال ۷۷۳.

۳- آیت‌اله سبحانی، استفتانات، جلد ۱، سؤال ۷۹۰.

۴- آیت‌اله سبحانی، استفتانات، جلد ۱، سؤال ۸۰۹.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

www.mbri.ac.ir/islamicbanking

سهام خود را به طرف اجاره می‌دهد و وجه اجاره آن مجموع پول پرداختی و سود آن است ضمناً شرط می‌کنند که هر موقع تا پایان مدت، وجه مزبور پرداخت شد بانک سهام خود از ماشین را به طرف ببخشد. با توجه به این بیان معامله صحیح است.^۱

۱۱- برخی افراد با ارائه فاکتورهای غیرواقعی از بانک وام دریافت می‌کنند، آیا این کار جایز است؟
جواب: تدلیس است و جایز نیست.^۲

۱۲- برخی بانک‌ها برای ساخت مسکن، مبلغی پول با سود معینی به متقاضی پرداخت می‌کنند آیا این نوع عملیات بانکی جایز است؟

جواب: گرفتن آن مبلغ به صورت مشارکت بانک در خرید مسکن و امثال آن اشکال ندارد زیرا بانک شریک شما در مسکن است و پس از ساختن سهم خود را به شما به قیمت بالاتر به صورت اقساطی می‌فروشد.^۳

۱۳- اگر شرط شود که ضرر مضاربه به عهده‌ی عامل باشد، آیا شرط صحیح است؟
جواب: شرط صحیح نیست و مضاربه به وام تبدیل می‌شود.^۴

۱- آیت‌اله سبحانی، استفتانات، جلد ۱، سؤال ۸۱۳

۲- آیت‌اله سبحانی، استفتانات، جلد ۱، سؤال ۸۲۰

۳- آیت‌اله سبحانی، استفتانات، جلد ۱، سؤال ۸۲۲

۴- آیت‌اله سبحانی، استفتانات، جلد ۱، سؤال ۸۳۲